

บทที่ 5

กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของบุคคลกับรัฐและชุมชนในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และสิ่งแวดล้อม

การศึกษาถึงรูปแบบสิทธิการมีส่วนร่วมของบุคคลกับรัฐและชุมชนในการจัดการ
บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และ
คุ้มครองส่งเสริม รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในประเทศ โดยเลือกกรณีศึกษาป่าชุมชนบ้าน
ยางโทน หมู่ที่ 3 ตำบลศรีมงคล อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อให้ได้แนวทางเกี่ยวกับ
รูปแบบ วิธีการ และระดับของการมีส่วนร่วมของบุคคลกับรัฐและชุมชนในการจัดการดังกล่าว

การที่เลือกกรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านยางโทน เพราะการมีชุมชนและผู้นำชุมชนที่
เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในเกณฑ์ที่สูง กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการ
วางแผน ในการปฏิบัติตามแผน และมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ นอกจากนี้ ภาครัฐยังให้
การสนับสนุนการดำเนินการ โดยใช้ปรัชญาแนวคิดใหม่ในเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการมี
ส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยเปลี่ยนแปลงแนวความคิดแบบเดิมที่ถือว่าการดูแลรักษาป่า
เป็นของรัฐฝ่ายเดียว มาเป็นให้ประชาชนช่วยกันดูแลรักษาและได้รับประโยชน์ตอบแทนอันเป็น
การพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนกับป่า ทำให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และร่วมกัน
หวงแหนรักษาไว้ ซึ่งปัจจัยต่างๆเหล่านี้ทำให้การอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านยางโทนประสบความสำเร็จ

ถึงแม้ว่าการดำเนินการตามกรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านยางโทนเป็นการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นเพียงทรัพยากรธรรมชาติประเภทหนึ่งในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมมีหลากหลายประเภท เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ ดิน น้ำ อากาศ ความหลากหลายทางชีวภาพ
ต่างๆ เป็นต้น แต่กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านยางโทนก็มีรูปแบบการดำเนินการที่มีความสอดคล้อง
กับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 56 วรรคหนึ่ง ที่ให้สิทธิกับบุคคลใน
การร่วมกับรัฐและชุมชนในการจัดการการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ
ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริม รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดังนั้น
จึงอาจนำไปเป็นแนวทางประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประเภทอื่นๆ
ได้เช่นกัน

5.1 ข้อมูลทั่วไปและสภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ¹

5.1.1 ข้อมูลทั่วไป

จังหวัดกาญจนบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 129 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 19,483 ตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศ รองจากนครราชสีมา และเชียงใหม่ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่า มีทั้งป่าโปร่ง และป่าดงดิบ มีแม่น้ำสำคัญสองสายคือ แม่น้ำแควใหญ่ และแม่น้ำแควน้อย ซึ่งไหลมาบรรจบรวมกันเป็นแม่น้ำแม่กลองที่บริเวณอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรีแบ่งการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอบ่อพลอย อำเภอเลาขวัญ อำเภอพนมทวน อำเภอไทรโยค อำเภอสังขละบุรี อำเภอศรีสวัสดิ์ อำเภอกำมะกา อำเภอกำม่วง อำเภอทองผาภูมิ อำเภอด่านมะขามเตี้ย อำเภอหนองปรือ และอำเภอห้วยกระเจา

หมู่บ้านยางโตนตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองกาญจนบุรีประมาณ 30 กิโลเมตร ไปทางทิศเหนือ และห่างจากอำเภอไทรโยคประมาณ 18 กิโลเมตรมาทางทิศใต้ บ้านยางโตนตั้งอยู่ หมู่ที่ 3 ในเขตตำบลศรีมงคล อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียงดังนี้

ทิศเหนือ	จรด ต.สิงห์ อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี
ทิศใต้	จรด ต.บ้องตี้ อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี
ทิศตะวันออก	จรด ต.บางเก่า อ.เมือง จ.กาญจนบุรี
ทิศตะวันตก	จรด ต.บ้องตี้ อ.ไทรโยค จ.กาญจนบุรี

ปัจจุบันบ้านยางโตน มีจำนวนครัวเรือน 198 มีระบบสาธารณูปโภค ได้แก่ ไฟฟ้า และประปาใช้ในทุกครัวเรือน(ในพื้นที่ที่ไม่สามารถติดตั้งเสาไฟฟ้าได้ก็จะติดระบบพลังงานแสงอาทิตย์) มีสระน้ำ 4 แห่ง และมีแม่น้ำแควน้อยไหลผ่าน มีหอกระจายข่าว 1 แห่ง มีถนนลูกรัง ยาวประมาณ 6 กิโลเมตร ชาวบ้านมีอาชีพเกษตรกรรม 171 ครัวเรือน มีการเพาะปลูก เช่น มันสำปะหลัง อ้อย พริกไทย ข้าวโพด และไร่ฝัก

5.1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ลักษณะภูมิประเทศ บ้านยางโตนตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำห้วยโป่งข้างเขื่อน ซึ่งเป็นลุ่มน้ำย่อยของลุ่มน้ำแควน้อยตอนล่างซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของลุ่มน้ำแม่กลอง พื้นที่

¹ นันทนา บุณยานันต์, การประเมินมูลค่าของของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน กรณีศึกษา: ป่าชุมชนบ้านยางโตนและป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จังหวัดกาญจนบุรี.(กรุงเทพฯ, กรมป่าไม้, 2548), หน้า 25-28.

ส่วนใหญ่ประกอบด้วยพื้นที่ราบทางด้านทิศตะวันออก ที่ราบสลับเนินเขาสูงทางด้านทิศตะวันตก และทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ในหมู่บ้านมีลำห้วยโป่งข้างเขื่อนไหลผ่าน แต่มีน้ำไม่ตลอดทั้งปี ลักษณะลำธารเป็นแบบ dendritic รูปร่างลุ่มน้ำเป็นแบบ regular พื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 50-685 เมตร

ลักษณะดิน จากรายงานการสำรวจดินและแผนที่ดิน จังหวัดกาญจนบุรี 8 โดยกรมพัฒนาที่ดิน พบว่าดินชุดต่าง ๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยโป่งข้างเขื่อน มีดังนี้ ดินชุดสี่คว่ำประเภทที่เป็น ดินตื้น, ดินชุดท่ายาง, ดินชุดโพรงงาม, หน่วยรวมของชุดดินกำแพงแสน ชุดดินกำแพงเพชร และชุดดินท่าม่วง, หน่วยสัมพันธ์ของชุดดินลาดหญ้าและชุดดินท่ายาง และเป็น ที่ราบเชิงเขา

ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบอบอุ่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากทะเลเพราะเป็นแผ่นดินที่อยู่ไกลทะเล จึงทำให้ได้รับความร้อน อากาศตอนกลางวันจึงร้อนจัด ตอนกลางคืนไม่ค่อยร้อนนัก สภาพอากาศทั่วไปแบ่งได้ 3 ฤดู ดังนี้

- ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ในระยะนี้เป็นช่วงของลมฝ่ายใต้พัดมาปกคลุม ทำให้อากาศร้อนอบอ้าวทั่วไปและร้อนจัดในเดือนเมษายน มีอุณหภูมิสูงสุด 42.2 องศาเซลเซียส อุณหภูมิจเฉลี่ย 29.51 องศาเซลเซียส (ในช่วงปี 2538 – 2542)

- ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงต้นเดือนพฤศจิกายน เป็นช่วงที่ยาวนานที่สุด ที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ จากมหาสมุทรอินเดียพัดเอาความชื้นมาปกคลุมประเทศไทยทำให้ฝนตกทั่วไปและมีปริมาณมากในเดือนกันยายน เฉลี่ย 278.83 มิลลิเมตร/ปี ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยรายปี 1,340.24 มิลลิเมตร (ในช่วง 2538 – 2542)

- ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤศจิกายนจนถึงกลางเดือนกุมภาพันธ์ เนื่องจากความกดอากาศสูงจากประเทศจีนพัดพาเอาความหนาวเย็นและแห้งแล้งมาปกคลุม อากาศจะหนาวเย็นและหนาวที่สุดในช่วงกลางเดือนธันวาคม ถึงเดือนมกราคม อุณหภูมิต่ำสุด 12.2 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ยในช่วงเดือนมกราคม ประมาณ 18.2 องศาเซลเซียส

ในบริเวณหมู่บ้านยางโทน มีพื้นที่ที่อยู่ในบริเวณขอบเขตพื้นที่ลุ่มน้ำแควน้อยตอนล่างและมีแม่น้ำแควน้อยไหลผ่าน แม่น้ำแควน้อยมีความยาวประมาณ 315 กิโลเมตร ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาตะนาวศรี ในเขตอำเภอสังขละบุรี ไหลมาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ผ่านอำเภอดงพญาไข่มุก อำเภอไทรโยค มาบรรจบกับแม่น้ำแควใหญ่ที่อำเภอเมืองกาญจนบุรี นอกจากนี้บ้านยางโทนยังมี สระน้ำ 4 แห่ง แหล่งน้ำเหล่านี้มีความจำเป็น

สำหรับประชากรหมู่บ้านบางโตนและหมู่บ้านใกล้เคียงเป็นอย่างมากเพราะชาวบ้านจะใช้ในการเกษตรกรรมบริเวณสวน ไร่ นา

หมู่บ้านบางโตน ตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำห้วยโป่งข้างฝือก การใช้ประโยชน์ที่ดินสามารถแบ่งได้ดังนี้

- พื้นที่ชุมชน ได้แก่ หมู่บ้าน ที่อยู่อาศัย สถานที่ราชการ วัด และโรงเรียน เป็นต้น

- พื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่ พื้นที่ที่ใช้ในการทำเกษตรกรรม ไร่ นา สวน ส่วนใหญ่ประชากรในพื้นที่จะมีอาชีพทำไร่ เช่น ไร่อ้อย ข้าวโพด และมันสำปะหลัง ซึ่งเดิมใช้วิธีโค่นต้นไม้เผาป่าเอาที่ดินทำไร่เลื่อนลอยต่อมาที่ดินค่อยหมดไปเหลือแต่พื้นที่ลาดสูงชันเป็นดินลูกรัง เขาหินโผล่ทำการเพาะปลูกไม่ได้

- พื้นที่ป่าไม้ เขตลุ่มน้ำห้วยโป่งข้างฝือกครอบคลุมพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าวังใหญ่และป่าน้ำน้อย สภาพพื้นที่ตามธรรมชาติเป็นป่าเต็งรังและป่าเบญจพรรณ เดิมสภาพป่าถูกทำลายโดยชาวบ้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ใกล้เคียง แต่ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวมีสภาพเป็นป่ากำลังฟื้นสภาพ มีไม้รุ่นสองเจริญเติบโตอย่างหนาแน่น ส่วนพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ จะพบตามแปลงปลูกป่า สันเขาที่สูงชัน ร่องล้าห้วย ซึ่งไม่เหมาะในการเพาะปลูก และเป็นพื้นที่ราบบางส่วน

- พื้นที่ใช้ประโยชน์ต่างๆ ของรัฐบาลและเอกชน ได้แก่ หน่วยจัดการต้นน้ำบางโตน ซึ่งรับผิดชอบพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยลุ่มน้ำใหญ่และลุ่มน้ำโป่งข้างฝือก เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2514 จนถึงปัจจุบัน ได้ดำเนินการปลูกป่าปรับปรุงพื้นที่ต้นน้ำ มีเนื้อที่ทั้งหมด 11,750 ไร่ ซึ่งอยู่ในเขตหมู่บ้านบางโตนประมาณ 3,000 ไร่ โดยมีการปลูกป่าโดยตรง และปลูกป่าเสริมป่าธรรมชาติ ไม้ที่ปลูกได้แก่ สัก สะเดา มะม่วงป่า จั้ว สีเสียด กระถินณรงค์ ช้อ กระถินยักษ์ เลียน มะขาม ยูคาลิปตัส และนนทรี เป็นต้น นอกจากนี้ในหมู่บ้านบางโตนและพื้นที่ใกล้เคียงยังเป็นที่ตั้งของรีสอร์ท หลายแห่งในพื้นที่

ลักษณะพืชพรรณในป่าธรรมชาติสภาพพื้นที่ป่าธรรมชาติในลุ่มน้ำห้วยโป่งข้างฝือก ประกอบด้วยป่า 3 ชนิด คือ

- ป่าแดงหรือป่าเต็งรัง พบทั่วไปตามภูเขาสูงและที่ราบ ดินมักเป็นดินทรายและลูกรังซึ่งจะมีสีค่อนข้างแดงเนื่องจากมีธาตุเหล็กปะปนอยู่มาก ดินมักเป็นดินตื้นสภาพอากาศมักแห้งแล้ง ลักษณะป่าที่พบจะเป็นป่าโปร่ง มีไม้ขนาดเล็ก เพราะเคยผ่านการถูกบุกรุกตัดฟันไม้มาแล้ว พันธุ์ไม้ที่พบในป่าชนิดนี้ ได้แก่ เต็ง รัง พลวง จั้วป่าและสัก ไม้เรือนยอดชั้นรอง ได้แก่ มะขามป้อมหญ้าที่พบได้แก่ หญ้าเพ็ก

- ป่าเบญจพรรณ ลักษณะทั่วไปเป็นป่าโปร่ง ประกอบด้วยไม้ขนาดกลางเป็นจำนวนมาก พื้นป่ามีไม้รกทึบมักมีไม้ไผ่ชนิดต่างๆ ขึ้นอยู่มากมาย มีการผลัดใบในฤดูแล้ง เมื่อถึงฤดูฝนจะแตกใบขึ้นใหม่ มีพรรณไม้ขึ้นปะปนกันหลายชนิด ไม้ที่สำคัญได้แก่ สัก แดง ประดู่ และมะค่าแต้ เป็นต้น

- ป่าไผ่ เป็นป่าที่ขึ้นในบริเวณเขตภูเขาที่มีฝนตกน้อยปกคลุมด้วยป่าไผ่มากมาย ซึ่งป่าไผ่ดังกล่าวมีคุณค่าทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของราษฎรเป็นอย่างยิ่ง ประกอบด้วย ไผ่นวล ไผ่รวก ไผ่ป่า ซึ่งราษฎรได้ใช้ประโยชน์จากไม้ทั้งการก่อสร้าง จักสาน และเก็บหาหน่อไม้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีทุ่งหญ้าสลับบางแห่ง

5.2 การมีส่วนร่วมของบุคคลกับรัฐและชุมชนในการจัดการป่าชุมชน

ในอดีตสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านยางโทนมีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีพรรณไม้มีค่ามากมาย แต่ในปัจจุบันที่เป็นพื้นที่จะมีประชาชนจับจองพื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินสภาพป่าธรรมชาติที่ยังคงเหลืออยู่ส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณที่ภูเขา นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีพื้นที่ป่าธรรมชาติและป่าปลูกที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของหน่วยจัดการต้นน้ำยางโทน กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งวิถีชีวิตของคนชุมชนบ้านยางโทนเป็นวิถีชีวิตของคนในชนบทที่ต้องพึ่งพิงป่า ทั้งด้านอาหาร ไม้ใช้สอยในครัวเรือน รวมถึงพืชสมุนไพร และบางฤดูชาวบ้านยังมีรายได้จากการเก็บของป่า เช่น เห็ดโคน หน่อไม้ ผักหวาน เป็นต้น มาขายเป็นรายได้เสริมของคนในชุมชน นอกจากนี้บริเวณป่าเขาที่ยังคงเหลืออยู่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของหมู่บ้าน แต่ในเวลาต่อมาชาวบ้านรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงหลังจากที่มีการตัดไม้ทำลายป่ายึดถือครอบครองเป็นพื้นที่ทำกิน สภาพป่าเปลี่ยนแปลงไปทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2542 นายเต็นยิว วชิรพันธุ์วิชาญ ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน(ปัจจุบันไม่ได้เป็นแล้ว) ได้มีแนวความคิดในด้านการอนุรักษ์ป่า โดยการรวมกลุ่มชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษาป่าอย่างจริงจัง ช่วยกันดูแลรักษาป้องกันมิให้ใครมาตัดไม้ทำลายป่าในเขตของหมู่บ้านซึ่งเป็นบริเวณเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าวังใหญ่และป่าแม่ น้ำน้อย นอกจากนี้ยังมีส่วนร่วมช่วยเหลือทางราชการในการดูแลและรักษาป่าและจับกุมการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าในเขตพื้นที่ของหน่วยจัดการต้นน้ำยางโทน จนทำให้สภาพป่าในบริเวณหมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ป่าแห่งนี้จึงเป็นหัวใจของชุมชนบ้านยางโทน²

5.2.1 การมีส่วนร่วมของบุคคลกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา การได้ประโยชน์ และการคุ้มครอง ส่งเสริมป่าชุมชน

² นันทนา บุญยานันต์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

5.2.1.1 ความรู้ความเข้าใจของบุคคลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

ป่าชุมชน

จากการศึกษาเรื่องความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนบ้านยางโทน พบว่า ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชนในระดับสูง มีความเห็นด้วยว่าการรักษาป่าชุมชนเป็นการอนุรักษ์ดิน น้ำ และสัตว์ป่า ป่าชุมชนคือป่าที่ประชาชนรักษาไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชน และการดูแลรักษาป่าชุมชนจะได้รับผลดีต้องให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย และประชาชนสามารถเก็บหาพืชหรือของป่าจากป่าชุมชนได้ นอกจากนี้ประชาชนยังไม่เห็นด้วยกับจุดไฟเผาป่าล่าสัตว์ และเห็นว่าการป้องกันไฟป่าเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาป่าชุมชน ซึ่งแสดงว่าชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นอย่างดี³ จากการศึกษาต่อไปพบว่าชาวบ้านเห็นด้วยว่าประชาชนทุกคนควรมีส่วนร่วมในการรักษาป่าไม้ร่วมกัน ป่าชุมชนเป็นสิทธิร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่นและป่าชุมชนยังเป็นทรัพยากรที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงไม่ควรจับจองพื้นที่ป่าชุมชนไว้เป็นพื้นที่ทำกินโดยเสรี คณะกรรมการป่าชุมชนจึงควรเข้มงวดกวดขันหรือจำกัดการตัดไม้ในป่าชุมชน จึงเห็นได้ว่าชาวบ้านยางโทนมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นเจ้าของป่าชุมชนในระดับสูง ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากชาวบ้านมีส่วนในการดูแลรักษาป่ามานาน⁴ นอกจากนี้ ชาวบ้านที่เป็นผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ยังมีความเห็นว่าการดูแลรักษาป่าจะกระทำให้เกิดผลสำเร็จก็ต่อเมื่อชาวบ้านทุกคนในชุมชนต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ และเมื่อบุคคลในชุมชนได้ร่วมมือกันรักษาป่าอย่างจริงจังแล้ว ประชาชนในชุมชนทุกคนก็จะได้ใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างยั่งยืนตลอดไปจนชั่วลูกชั่วหลานไม่มีวันหมดสิ้น⁵

5.2.1.2 รูปแบบและระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้าน

ยางโทน

รูปแบบในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านยางโทน ดำเนินการดังต่อไปนี้

1. องค์ของรัฐที่เกี่ยวข้อง

การอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านยางโทนเป็นนโยบายของกรมป่าไม้มีวัตถุประสงค์

³ นันทนา บุญยานันต์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 74.

⁴ นันทนา บุญยานันต์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

⁵ สัมภาษณ์, นายบุญมี เตี้ยวงษ์สุวรรณ และนายเด่นยั่ว วชิรพันธุ์วิชาญ,

- 1) เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนในชนบทได้มีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์การฟื้นฟู และการพัฒนาทรัพยากรป่าสำหรับเป็นแหล่งอาหารและไม่ใช้สอยตามธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- 2) เพื่อพัฒนาและสนับสนุนศักยภาพขององค์กรชุมชนให้มีความสามารถและความเข้มแข็งในการบริหารจัดการป่าในท้องถิ่นของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กรเอกชน และองค์กรของรัฐ

ทั้งนี้ ได้ดำเนินการโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ที่บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์ในการควบคุม ดูแล รักษาหรือบำรุงป่าสงวนแห่งชาติ อธิบดีมีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้” และตามมาตรา 17(1) และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ที่บัญญัติให้ยกเว้นไม่นำบทบัญญัติว่าด้วยการทำไม้หวงห้ามในเขตป่ามาใช้บังคับใช้ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำไปเพื่อประโยชน์ในการบำรุงรักษาป่า การค้นคว้า หรือทดลองในทางวิชาการ หรือเป็นกรณีการเก็บหาเศษไม้ ปลายไม้แห้งที่ล้มขนอนไพรอันมีลักษณะเป็นพิน ซึ่งมีไซไม้สักหรือไม้หวงห้ามประเภท (ข) ไปสำหรับใช้สอยในบ้านเรือนแห่งตนหรือประกอบกิจการของตน และกำหนดให้ยกเว้นไม่นำบทบัญญัติว่าด้วยของป่าหวงห้ามมาใช้บังคับในกรณีที่เจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำไปเพื่อประโยชน์ในการบำรุงรักษาป่า การค้นคว้าหรือทดลองในทางวิชาการ กรมป่าไม้จึงได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวกำหนดเป็นแนวคิดในการพัฒนาป่าชุมชน⁶ ดังนี้

- 1) ป่าชุมชนเป็นป่าที่ได้รับการฟื้นฟูและจัดการโดยชุมชน เพื่อการใช้ประโยชน์จากผลผลิตจากป่าได้อย่างยั่งยืน และตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานของชุมชนรวมทั้งเพื่อรักษาระบบนิเวศของป่าตามกฎหมายเกณฑ์ที่ชุมชนกำหนด
- 2) ชุมชนถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาป่าไม้ทุกรูปแบบ เพราะคนในชุมชน หรือชุมชนต่อชุมชน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง มีวัฒนธรรมและความเชื่อถือร่วมกัน ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการสร้างสำนึกของชุมชนบนพื้นฐานของความคิดเดียวกัน และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การดำเนินการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

⁶ นันทนา บุญยานันต์, การประเมินมูลค่าของของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน กรณีศึกษา: ป่าชุมชนบ้านยางโทนและป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จังหวัดกาญจนบุรี, หน้า 13.

3) ชุมชน คือ กลไกในการจัดการป่าชุมชนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาพร้อมกัน โดยการหามาตรการและออกกฎระเบียบต่างๆของชุมชนเพื่อรองรับการจัดการของชุมชนเอง

4) การดำเนินงานร่วมกันระหว่างประชาชนและภาครัฐจะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาแบบประชารัฐ

การจัดทำโครงการป่าชุมชนมีแนวทางในการดำเนินการ ดังนี้

1) ผู้ยื่นคำขอต้องเป็นกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน โดยมีราษฎรที่ร้องขอจัดทำโครงการป่าชุมชนอายุ 18 ปีขึ้นไปเกินกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกชุมชนหรือควรมีอย่างน้อย 50 คน ลงชื่อร่วมด้วย

2) วัตถุประสงค์โครงการไม่ควรเน้นเรื่องการใช้ประโยชน์มากเกินไปจนเกินไป เช่น ตัดไม้ ทำไม้ เนื่องจากโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรร่วมมือกับเจ้าพนักงานป่าไม้ในการคุ้มครอง ดูแลรักษาและบำรุงป่า⁷

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวและกรอบแนวคิดดังกล่าว เจ้าหน้าที่หน่วยจัดการต้นน้ำบ้านยางโทน สังกัดกรมป่าไม้ ได้เข้าร่วมกับชาวชุมชนยางโทนในการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และป่าชุมชนบ้านยางโทน โดยวิธีการเข้าไปสนับสนุนชุมชนในเรื่องต่างๆ⁸ ดังต่อไปนี้

1) การแจกจ่ายกล้าไม้เพื่อการปลูกป่า หน่วยจัดการต้นน้ำบ้านยางโทน จะมีหน้าที่ในการเพาะพันธุ์พืชต่างๆเพื่อแจกจ่ายให้กับผู้ที่ต้องการนำไปปลูก ชุมชนบ้านยางโทนก็จะนำไปร่วมกันปลูกป่าในโอกาสสำคัญต่างๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

2) วิธีการบำรุงป้องกันรักษาป่าไม้ จะมีการฝึกอบรมการดับไฟป่าให้กับชุมชนบ้านยางโทน เพื่อเพิ่มทักษะความชำนาญในการดับไฟป่า เช่น การแจ้งเหตุ การทำแนวป้องกันไฟ การสังเกตทิศทางลม ให้รู้จักประเมินระดับความเสี่ยงตนเองให้ปลอดภัยจากไฟป่า ทั้งนี้ เพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐดับไฟป่า

⁷ กรมป่าไม้,การจัดทำโครงการป่าชุมชนของกรมป่าไม้.(online) 2005:แหล่งที่มา: http://www.forest.go.th/plant_forest/observe.html(2006,march1)

⁸ สัมภาษณ์, นางสาวบังอร ประชากุล, ลูกจ้างชั่วคราวหน่วยจัดการต้นน้ำบ้านยางโทน, 23 กุมภาพันธ์ 2549

3) วิธีการลาดตระเวนรักษาป่า มีการฝึกชาวบ้านในชุมชนบ้านยางโทน เป็นชุดคุ้มครองดูแลรักษาป่า โดยการฝึกอาวุธ ฝึกการจับกุม การลงบันทึกการจับกุมและการส่งผู้ต้องหาให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป

4) วิธีการบริหารจัดการของชุมชนบ้านยางโทน ร่วมการประชุมของชุมชน ให้ความรู้ในการจัดทำระเบียบชุมชนเพื่อกำหนดกฎเกณฑ์ใช้ประเพณีปฏิบัติร่วมกันในชุมชนในการ

2. องค์การประชาชน ได้แก่

2.1 ชุมชนบ้านยางโทน

จากการที่ชาวบ้านชุมชนบ้านยางโทนเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้น จากที่เคยมีป่าไม้นานาพันธุ์ให้สอยอย่างมากมาย พืชพันธุ์ สมุนไพรที่หลากหลาย ที่เคยได้ใช้บริโภคอย่างเหลือเฟือ สัตว์ป่าที่เคยชุกชุม ก็สูญหายไป จึงมีการรวมตัวของชาวบ้านในชุมชนเพื่อช่วยกันอนุรักษ์ บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ยังเหลืออยู่ และเมื่อทางภาครัฐ โดยหน่วยจัดการต้นน้ำบ้านยางโทนได้เข้าสนับสนุนชุมชนบ้านยางโทนตามนโยบายของกรมป่าไม้ จึงได้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชุมชนบ้านยางโหนดังที่ได้กล่าวแล้ว โดยชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการดังนี้

1) การจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน

มีการประชุมในชุมชนหลายครั้งและมีมติต้องการรักษาป่า จึงได้มีการรวมกลุ่มจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และป่าชุมชนบ้านยางโทน โดยมีนายเด่น ยี่ว วชิรพันธ์วิชาติ เป็นประธาน และได้ขอจัดทำโครงการเพื่อขอจัดตั้งป่าชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ จำนวนเนื้อที่ 560 ไร่⁹

2) การจัดทำกฎ ระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และป่าชุมชน

คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และป่าชุมชนบ้านยางโทนได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้ป่าชุมชนโดยได้รับฉันทานุมัติจากชุมชน การออกกฎระเบียบและบทลงโทษของการฝ่าฝืนกฎระเบียบ ดังนี้

กฎระเบียบข้อบังคับป่าชุมชน¹⁰

⁹ สัมภาษณ์, นายบุญมี เตี้ยวงษ์สุวรรณ และนายเด่นยี่ว วชิรพันธ์วิชาติ, 19 กุมภาพันธ์ 2549

¹⁰ นันทนา บุญยานันต์, การประเมินมูลค่าของของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน กรณีศึกษา: ป่าชุมชนบ้านยางโทนและป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จังหวัดกาญจนบุรี, หน้า 30.

1. ห้ามตัดไม้ยืนต้นทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน
2. ห้ามทำการบุกรุก ยึดถือครอบครอง และแผ้วถางพื้นที่ในเขตป่าชุมชน
3. ห้ามล่าสัตว์ป่าสงวนทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน
4. ห้ามจุดไฟเผาป่าในเขตพื้นที่ป่าชุมชน
5. ห้ามทำลายทรัพย์สินทุกชนิด เช่น ป้ายบอกแนวเขต หลักแนวเขตใน
พื้นที่ป่าชุมชน

6. ห้ามคนต่างหมู่บ้านเข้ามาตัดไม้ไผ่ ไม้รวก และเก็บหาหน่อไม้ ยกเว้น
เห็ดและผักหวานในเขตพื้นที่ป่าชุมชน

7. กฎระเบียบทุกข้อสามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลง แก้ไขเพิ่มเติมในกรณี
ที่ประชุมคณะกรรมการป่าชุมชนมีมติด้วยจำนวนเสียงมากกว่าครึ่งหนึ่งเห็นสมควรแก้ไข
เปลี่ยนแปลง

บทลงโทษของการฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อบังคับของป่าชุมชน

1. ว่ากล่าวตักเตือน ยึดของกลางในการกระทำผิดเป็นของส่วนรวมใน
กรณีกระทำผิดครั้งแรก

2. ทำการปรับเป็นเงินและยึดของกลางในกรณีความผิดครั้งที่สอง

3. จับกุมส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีตามกฎหมายหากพบการกระทำผิด
เป็นครั้งที่สาม

4. ในกรณีที่คณะกรรมการทำผิดระเบียบข้อบังคับเสียเองให้ทำการปรับ
เป็นสองเท่าของความผิดนั้นๆ

5. ในกรณีนำคนต่างหมู่บ้านมาตัดไม้ไผ่ ไม้รวก ให้จับกุมและส่ง
เจ้าหน้าที่ดำเนินการตามกฎหมาย

อัตราค่าปรับในกรณีฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อบังคับของป่าชุมชนบ้าน
ยางโทน

1. ตัดต้นไม้ยืนต้น ถูกปรับต้นละ 500 บาท

2. บุกรุกแผ้วถางพื้นที่ไร่ละ 1,000 บาท

3. ล่าสัตว์ป่าสงวนตัวละ 500 บาท

4. จุดไฟเผาป่าต้นละ 500 บาท

5. ทำลายทรัพย์สิน แผ่นป้าย หลักแนวเขตขึ้นละ 1,000 บาท

6. นำคนต่างหมู่บ้านเข้ามาตัดไม้ไผ่ ไม้รวก ในพื้นที่ป่าชุมชนครั้งละ
1,000 บาท

หมายเหตุ ค่าปรับที่มีผู้กระทำผิดกฎระเบียบข้อบังคับของป่าชุมชนบ้านยางโทน อาจมีกำหนดเพิ่มเติมหรือลดลงตามมติของคณะกรรมการป่าชุมชนเห็นสมควร และค่าปรับที่ได้ในความผิดแต่ละครั้งนำไปใช้สนับสนุนกิจการงานชุมชน หมู่บ้าน โรงเรียน และวัด

3) ร่วมประชุมตัดสินใจปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติชุมชนจะร่วมกันตัดสินใจเพื่อกำหนดความต้องการของชุมชน ตัวอย่างเช่น กรณีกลุ่มสหกรณ์การเกษตรซึ่งเป็นคนมาจากหมู่บ้านอื่นเข้ามาขออนุญาตทำเหมืองแร่ฟอสเฟสในบริเวณภูเขาในหมู่บ้านซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติที่ชุมชนได้ร่วมกันอนุรักษ์และพึงพิงอาศัย ชุมชนบ้านยางโทนตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบที่ตามมา เช่น สภาพด้านสิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไป อากาศจะมีฝุ่นละออง จะมีผลกระทบต่อแหล่งน้ำซึ่งชุมชนต้องใช้อุปโภคบริโภค สัตว์ป่าไม่มีที่อยู่อาศัย แหล่งอาหารป่าพื้นบ้าน พืชสมุนไพร ไม้ใช้สอยจะหายไป ชุมชนบ้านยางโทนจึงได้จัดประชุมกันและพร้อมใจกันต่อต้านการทำเหมือง แม้ทางผู้ขออนุญาตเข้าทำเหมืองแร่จะเสนอประโยชน์รายได้ที่ได้จากการทำเหมือง แต่ชุมชนต้องการมีชีวิตรูปแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ชุมชนจึงมีมติไม่ให้มีการทำเหมืองแร่ จนสหกรณ์การเกษตรต้องล้มเลิกโครงการไป

2.2 ประชาชน

หมายถึง บุคคลที่อยู่อาศัย ทำมาหากินในชุมชนบ้านยางโทน กล่าวคือ เป็นสมาชิกของชุมชนบ้านยางโทน มิใช่บุคคลที่อยู่ภายนอกชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทรัพยากรธรรมชาติในหมู่บ้านโดยตรง¹¹ บุคคลในชุมชนจะมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าชุมชน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน

บุคคลในชุมชนบ้านยางโทนมีส่วนร่วมในกำหนดทิศทางของอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าชุมชน โดยการเข้าร่วมประชุมและตัดสินใจ เช่น การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ช่วยกันจัดทำกฎระเบียบข้อบังคับป่าชุมชนและให้ความเห็นชอบ ช่วยกันร่วมตัดสินใจเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น

2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน

ร่วมกันดูแลป่าชุมชน เช่น ร่วมกับชุมชนเป็นชุดลาดตระเวนป่าเพื่อคุ้มครองทรัพยากร หรือให้คนในชุมชนแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับการกระทำผิดระเบียบข้อบังคับของ

¹¹ สัมภาษณ์, นายบุญมี เตี้ยวงษ์สุวรรณ และนายเด่นยิว วชิรพันธ์วิฑูชาญ,

ชุมชน และบุคคลนั้นมีสิทธิได้รับเงินรางวัล ร้อยละ 20 ของค่าปรับ โดยทางคณะกรรมการจะปกปิดชื่อของผู้แจ้งเบาะแสไว้เป็นความลับ

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ชุมชนบ้านยางโทนได้กำหนดสิทธิของคนในชุมชนในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ดังนี้

1. สามารถเก็บเห็ด ของป่า สมุนไพร ไม้พิน มาใช้สอยในครัวเรือน
2. สามารถเก็บหาของป่า เช่น หน่อไม้ ได้ตามระยะเวลาที่คณะกรรมการ

ป่าชุมชนกำหนด

3. สามารถตัดไม้ยืนต้นในพื้นที่มาทำการสร้างบ้านได้จริง จำนวน 1 หลัง โดยถ้าทำการตัดหนึ่งต้น ต้องปลูกทดแทน 5 ต้น ซึ่งต้องได้รับอนุญาตจากที่ประชุมคณะกรรมการป่าชุมชนก่อน

4. สามารถตัดไม้ไผ่มาใช้ในครัวเรือนได้ไม่เกินครั้งละ 20 ลำ และต้องแจ้งให้ทางคณะกรรมการทราบ

5.2.1.3 ปัจจัยของความสำเร็จในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าชุมชนของชุมชนบ้านยางโทน

ภาพรวมของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าชุมชนของชุมชนบ้านยางโทนถือได้ว่าประสบความสำเร็จน่าพอใจ ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่พื้นตัว ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจกับการมีส่วนร่วมในการรักษาและได้ประโยชน์ป่าชุมชน ทั้งนี้ปัจจัยของความสำเร็จ คือ

1) การมีส่วนร่วมบุคคลในชุมชน

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านยางโทนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนนี้มีอยู่ในเกณฑ์สูง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้น มีจิตสำนึกของส่วนรวม และมีความรู้ความเข้าใจในปัญหาที่ตนประสบอยู่ และการแก้ปัญหาต้องเกิดจากความร่วมมือ¹²

2) การมีชุมชน และผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง

นายเด่นยี่ว วชิรพันธ์วิชาญ เป็นผู้นำชุมชนได้มีแนวความคิดในด้านการอนุรักษ์ป่า โดยการรวมกลุ่มชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษาป่าอย่างจริงจัง ช่วยกันดูแลรักษาป้องกันมิให้ใครมาตัดไม้ทำลายป่าในเขตของป่าชุมชน ซึ่งชาวบ้านก็มีความต้องการที่จะร่วมอนุรักษ์และเห็นประโยชน์ที่จะได้รับ

¹² สัมภาษณ์, นายลักษณะ มีชะคะ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านยางโทน, 23 กุมภาพันธ์

3) การสนับสนุนจากภาครัฐ

การที่กรมป่าไม้มีโครงการป่าชุมชนซึ่งใช้ปรัชญาแนวคิดใหม่ในเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยเปลี่ยนแปลงแนวความคิดแบบเดิมที่การดูแล รักษาป่าเป็นของเจ้าหน้าที่รัฐฝ่ายเดียว มาเป็นให้ประชาชนมาช่วยดูแลรักษา และได้ประโยชน์ตอบแทนซึ่งพาดูแลกันระหว่างคนกับป่า ทำให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และร่วมกันวางแผนรักษาไว้

4) การดำเนินการของชุมชน

แม้จะมีคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและป่าชุมชนบ้านยางโพนแต่การดำเนินการในการอนุรักษ์ในเรื่องที่สำคัญ คณะกรรมการก็ได้ทำกันตามลำพัง แต่จะมีการประชุมหารือและตัดสินใจในร่วมกัน เช่น การออกกฎระเบียบข้อบังคับดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็นผลดีว่าชาวบ้านรับรู้กฎที่ตั้งขึ้นและมีส่วนอนุมัติการใช้ในชุมชน กฎระเบียบจึงเป็นเหมือน "ศีล" ที่ต้องรักษาอันทำให้เกิดผลดีต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ถึงแม้ว่าการดำเนินการของชุมชนบ้านยางโพนจะประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ แต่การใช้สิทธิของบุคคลในการมีส่วนกับรัฐและชุมชนอาจมีปัญหาในเรื่องเชิงกฎหมาย ดังนี้

1) กฎหมายที่เป็นแหล่งที่มาแห่งอำนาจหน้าที่ในการจัดทำโครงการป่าไม้ชุมชน มาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ที่บัญญัติว่า "เพื่อประโยชน์ในการควบคุม ดูแล รักษา หรือบำรุงป่าสงวนแห่งชาติ อธิบดีมีอำนาจสั่งเป็นหนังสือให้พนักงานเจ้าหน้าที่หรือเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในเขตป่าสงวนแห่งชาติได้" และตามมาตรา 17(1) และมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 ที่บัญญัติให้ยกเว้นไม่นำบทบัญญัติว่าด้วยการทำไม้หวงห้ามในเขตป่ามาใช้บังคับใช้ในกรณีที่พนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำไปเพื่อประโยชน์ในการบำรุงรักษาป่า การค้นคว้า หรือทดลองในทางวิชาการ หรือเป็นกรณีการเก็บหาเศษไม้ ปลายไม้แห้งที่ล้มขนอนนอนไพรอันมีลักษณะเป็นพิน ซึ่งมีไม้สักหรือไม้หวงห้ามประเภท (ข) ไปสำหรับใช้สอยในบ้านเรือนแห่งตนหรือประกอบกิจของตน และกำหนดให้ยกเว้นไม่นำบทบัญญัติว่าด้วยของป่าหวงห้ามมาใช้บังคับในกรณีที่เจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่จัดทำไปเพื่อประโยชน์ในการบำรุงรักษาป่า การค้นคว้า หรือทดลองในทางวิชาการ¹³ จากบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว กรมป่าไม้ ได้จัดทำโครงการป่าชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์โครงการที่ไม่ควรเน้นเรื่องการใช้ประโยชน์มากเกินไป เช่น ตัดไม้ ทำไม้ เนื่องจากโครงการนี้มี

¹³ นันทนา บุญยานันต์. การประเมินมูลค่าของของป่าในพื้นที่ป่าชุมชน กรณีศึกษา: ป่าชุมชนบ้านยางโพนและป่าชุมชนบ้านห้วยสะพานสามัคคี จังหวัดกาญจนบุรี. หน้า 13

วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ราษฎรร่วมมือกับเจ้าพนักงานป่าไม้ในการคุ้มครอง ดูแลรักษาและ บำรุงป่า แต่ตามชุมชนบ้านยางโทนได้กำหนดสิทธิของคนในชุมชนในการได้ประโยชน์จากป่า ชุมชน ดังนี้

1. สามารถเก็บเห็ด ของป่า สมุนไพร ไม้พิน มาใช้สอยในครัวเรือน
2. สามารถเก็บหาของป่า เช่น หน่อไม้ได้ตามระยะเวลาที่คณะกรรมการ ป่าชุมชนกำหนด
3. สามารถตัดไม้ยืนต้นในพื้นที่มาทำการสร้างบ้านได้จริง จำนวน 1 หลัง โดยถ้าทำการตัดหนึ่งต้น ต้องปลูกทดแทน 5 ต้น ซึ่งต้องได้รับอนุญาตจากที่ประชุมคณะกรรมการ ป่าชุมชนก่อน
4. สามารถตัดไม้ไผ่มาใช้ในครัวเรือนได้ไม่เกินครั้งละ 20 ลำ และต้อง แจ้งให้ทางคณะกรรมการทราบ

เมื่อพิจารณาแล้วเห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องก็มีให้เห็นได้บุคคลเข้าไป ตัดฟันต้นไม้ได้ ดังนั้น การใช้สิทธิของบุคคลที่จะเข้าไปตัดไม้แก่นำมาใช้สอยในครัวเรือนและ ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการแล้วก็ตาม บุคคลนั้นอาจมีความผิดตามกฎหมายป่าไม้ได้ แต่ที่ บุคคลในชุมชนสามารถเข้าไปใช้สิทธิในฐานะสมาชิกของชุมชนที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ก็เนื่องจากเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจสภาพของพื้นที่ สภาพของชุมชน จึงอ้อมอະล้วยให้เข้าไปใช้ได้

2) กฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้ป่าชุมชนโดยได้รับฉันทานุมัติจากชุมชน และคณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และป่าชุมชนบ้านยางโทนได้ร่วมกันกำหนด การ ออกกฎระเบียบและบทลงโทษของการฝ่าฝืนกฎระเบียบ เช่น ห้ามตัดไม้ยืนต้นทุกชนิดในเขตพื้นที่ ป่าชุมชน ห้ามทำการบุกรุก ยึดถือครอบครอง และแผ้วถางพื้นที่ในเขตป่าชุมชน ห้ามล่าสัตว์ป่า สงวนทุกชนิดในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ห้ามจุดไฟเผาป่าในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ห้ามทำลายทรัพย์สินทุก ชนิด เช่น ป้ายบอกแนวเขต หลักแนวเขตในพื้นที่ป่าชุมชน ห้ามคนต่างหมู่บ้านเข้ามาตัดไม้ไผ่ ไผ่รวก และเก็บหาหน่อไม้ ยกเว้นเห็ดและผักหวานในเขตพื้นที่ป่าชุมชน โดยหากฝ่าฝืน จะมี บทลงโทษของการฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อบังคับของป่าชุมชน ได้แก่ ว่ากล่าวตักเตือน ยึดของกลางใน การกระทำผิดเป็นของส่วนรวม ทำการปรับเป็นเงินและยึดของกลาง จับกุมส่งเจ้าหน้าที่ ดำเนินคดีตามกฎหมายหากพบการกระทำผิดเป็นครั้งที่สาม และการฝ่าฝืนมีโทษปรับตาม อัตราค่าปรับในกรณีฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อบังคับของป่าชุมชนบ้านยางโทน เช่น การตัดต้นไม้ยืนต้น ถูกปรับต้นละ 500 บาท การบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ไร่ละ 1,000 บาท การล่าสัตว์ป่าสงวนตัวละ 500 บาท เป็นต้น

กฎระเบียบเหล่านี้แม้จะได้รับการยอมรับจากชุมชนและยึดถือปฏิบัติกัน ภายในชุมชนก็ตาม แต่ภายหลังหากมีบุคคลไม่ว่าภายนอกหรือภายในชุมชนไม่ยอมรับ ก็อาจเกิด

ปัญหาตามมาได้ เช่นกัน เพราะกฎระเบียบที่ชาวบ้านร่างขึ้นมาใช้ไม่มีกฎหมายที่เป็นที่มาแห่งอำนาจ เพราะตามพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับก็ได้ให้อำนาจไว้

อย่างไรก็ตาม แม้มีได้มีกฎหมายมารับรองและคุ้มครองสิทธิของบุคคล ให้มีส่วนร่วมทั้งรัฐและชุมชนในการจัดการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านยางโทน แต่จากประสบการณ์ของกรณีศึกษาดังกล่าว การอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านยางได้รับผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ โดยมีลักษณะการดำเนินการที่สอดคล้องกับสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมทั้งรัฐและชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 56 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ มีการรวมตัวของประชาชนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชน มีการออกกฎระเบียบมาใช้บังคับกับบุคคลในชุมชน คนในชุมชนช่วยกันดูแลรักษาป่าชุมชน และคนในชุมชนมีสิทธิที่จะได้ประโยชน์จากป่าชุมชน ทั้งนี้ โดยมีภาครัฐ คือ กรมป่าไม้ให้การสนับสนุน ดังนั้น ในกรณีที่ชุมชนมีความตื่นตัวและประสงค์จะทำกิจกรรมเช่นกับกรณีดังกล่าวแล้ว ถ้าหากรัฐจะให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 56 วรรคหนึ่ง ด้วยการนำรูปแบบ วิธีการและระดับของการมีส่วนร่วมของบุคคลกับรัฐและชุมชนตามกรณีศึกษาดังกล่าวไปบัญญัติเป็นกฎหมายรับรองให้ชัดเจน ก็จะทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นในปัจจุบัน